

Hi és present, d'altra part, un tema prou recurrent en la recerca onomàstica, com són les *anàlisis diacròniques i etimològiques*; compta amb quatre aportacions, a cura d'Emili Casanova, Antoni Ginard i Andreu Ramis, Santiago Pérez i Maria Porter. Amb títols prou explícits per si mateixos, com ara *La pronunciació, la grafia i la normativa en la toponímia major valenciana*, *Sobre els sufixos preromans en la toponímia pirinenca* o el típic interrogant de fons etimològic, que en aquest cas es fa en el títol *És Altafulla un topònim àrab?*

I, finalment, després dels grups temàtics amb major concurrència, trobem les dotze contribucions restants. Totes elles, corresponents a línies temàtiques prou ben individualitzades i representades en aquest llibre amb un treball o dos. En concret, els temes que incloem aquí són la *cartografia històrica* (amb un article de Vicenç M. Rosselló, sobre el mapa de Mallorca del tinent coronel Landaeta), l'*onomàstica urbana* (amb sengles treballs d'Anna Maria Corredor i Òscar Pérez, dedicats respectivament a Portbou i a Sagunt), els *noms de casa* (amb una contribució, centrada a Balsareny, a càrrec de Ramon Carreté), els *noms de retaules de carrer* (també amb un text, a cura de Vicente Ortells i Robert B. Kent), la *paremiologia onomàstica* (amb dues contribucions, totes dues sobre meteorologia popular, que signen José Enrique Gargallo i Joan Veny), les *qüestions teòriques* (també amb dues contribucions, una sobre terminologia onomàstica i una altra sobre toponímia i paisatge, a cura de Josep Maria Bertran i Joan Tort), la *fitotoponímia* (amb un treball referit al terme d'Osor, a càrrec de Fèlix Bruguera) i la *toponímia esotèrica* (amb una aportació de Vicenç Carbonell). Anotem, finalment, una contribució signada per Anton Monner i que, a diferència de les que hem esmentat fins ara, no apunta a una línia o un tema determinats sinó que traça una semblança de la figura d'Albert Manent, molt sintètica però fonamentada en la vivència i en el record personal.

En síntesi, el lector trobarà que el contingut d'aquest llibre d'homenatge respon essencialment a la idea de *diversitat*. Una circumstància que, per regla general, és pròpia de publicacions de realització múltiple com la que ens ocupa. Tanmateix, en el present cas val la pena fer notar que aquesta diversitat s'adiu del tot amb la naturalesa de les aportacions que el personatge homenatjat ha dut a terme al llarg dels anys en el terreny de referència. D'aquesta manera, una obra concebuda per honorar i posar en relleu una trajectòria individual ha acabat esdevenint, per ella mateixa, un bon reflex del que és avui, en general, la ciència onomàstica: un àmbit del coneixement on hi cap una gran pluralitat d'orientacions, de formes de treballar i de perspectives d'anàlisi. Ara, un cop acabada, la Societat d'Onomàstica té el goig d'oferir-la a la comunitat d'estudiosos i d'interessats en el món de l'onomàstica amb el convenciment de ser una eina útil, que fa créixer de forma objectiva i estimulant el nostre coneixement sobre els noms i sobre els llocs del nostre món.

Joan TORT I DONADA
Universitat de Barcelona

Acte commemoratiu del centenari de les Normes ortogràfiques (31 de gener de 2013). — El dia 31 de gener de 2013 es va celebrar, a la Sala Prat de la Riba, de l'Institut d'Estudis Catalans, la commemoració solemne del centenari de les Normes ortogràfiques. L'acte va ser presidit per Salvador Giner, president de l'Institut d'Estudis Catalans, i hi van participar Mila Segarra, Josep Massot, Joan-Francesc Mira i Isidor Marí.

En la seva breu introducció a l'acte, Salvador Giner va posar en relleu que tota llengua nacional necessita unes normes que regulin la seva expressió escrita. I es pot dir que en el nostre cas, en el de la llengua catalana, el procés, llarg i difícil, de l'elaboració i l'aprovació de les seves normes ortogràfiques, va arribar a la seva culminació ara fa justament cent anys. És, sens dubte, un dels fets més importants de la nostra història contemporània.

Tot seguit el president Giner va donar la paraula a Mila Segarra, membre de la Secció Filològica. La professora Segarra és, sens dubte, qui coneix millor la complexitat i les vicissituds d'aquell procés que, si més no en teoria, es va resoldre satisfactòriament ara fa un segle. Hi ha dedicat molts anys d'investigació àrdua i pacient i ha exposat en diverses ocasions i per diversos mitjans el resultat de la seves recerques. És imprescindible esmentar, principalment, el seu densíssim treball «L'obra ortogràfica de Pompeu Fabra», que encapçala el volum 4 de les *Obres completes*, publicades a cura de Jordi Mir i Joan Solà (ed.). Mila Segarra s'hi va referir i va creure oportú de remetre-hi, atès que el temps de què disposava en aquell acte, necessàriament breu, no li permetia sinó una síntesi de la informació de què disposava.

Una visió panoràmica general, no detallada, de tot el procés de normativització de la llengua catalana que té Pompeu Fabra com a protagonista principal indiscutible, no reflecteix, en el seu esquematisme, tota la realitat. Segons aquesta visió massa esquemàtica, les fites d'aquest procés són l'aprovació i publicació de les Normes ortogràfiques l'any 1913, i la publicació del *Diccionari ortogràfic* l'any 1917, de la *Gramàtica catalana* el 1918, i del *Diccionari General de la Llengua Catalana* el 1932, tot plegat obra personal de Pompeu Fabra. Però, tal com va afirmar Mila Segarra, no es pot pas considerar que les Normes de 1913 siguin de Fabra, sinó d'una ponència formada per membres de les diverses seccions de l'Institut, en la qual hi havia només dos filòlegs, mossèn Antoni M. Alcover i el mateix Fabra.

Tot i que Fabra residia encara a Bilbao durant el llarg període de redacció de les Normes i que no hi va poder intervenir en la mesura que ell hauria desitjat, i en més d'una ocasió se'n va plànyer amargament, no hi ha dubte que ell en va ser el principal artífex, i que directament o indirectament reflecteixen els seus punts de vista. És una cosa sabuda que en alguns aspectes se'n van apartar, com en el tan conegut de la supressió de la *h* etimològica, però no hi ha dubte que la publicació de les Normes ortogràfiques a les pàgines de *La Veu de Catalunya* del dia 31 de febrer de 1913 va representar, malgrat les seves reticències, la primera de les grans victòries de Pompeu Fabra. La seva adopció immediata per una gran part de la societat catalana, amb les institucions públiques en primer lloc, seguides de la premsa més influent i dels escriptors més prestigiosos d'aquell moment, constituïa l'assoliment de l'objectiu perseguit: la fixació d'un sistema ortogràfic acceptat d'una manera, si no unànime, àmpliament majoritària.

D'altra banda, Fabra era no solament un gran lingüista sinó també un estrateg excel·lent, i el que no va poder aconseguir el 1913 ho va poder assolir al cap de quatre anys, el 1917, amb la publicació del *Diccionari ortogràfic*. Mila Segarra recomana vivament, amb tota la raó, la lectura atenta del pròleg d'aquest diccionari, una peça importantíssima en el procés de codificació de la nostra llengua, en què Fabra explica les raons que van fer necessària la fixació d'un sistema ortogràfic i els criteris de base científica, però sense perdre mai de vista la viabilitat de la seva aplicació, amb què es van establir les normes que l'havien de constituir. Normes, d'altra banda, exposades detingudament a continuació del pròleg, exposició que completa i afina la redacció apareguda el 1913. És per això que el mateix Fabra podia dir, el 1925, responent a les declaracions irresponsables del senyor F. Gironella, que des de 1917, en què fou publicat el *Diccionari ortogràfic* de l'Institut, l'ortografia catalana no havia donat cap "tumbo", i probablement no en donaria cap en molts anys (Converses filològiques, núm. 689).

En la seva exposició, Mila Segarra va posar en relleu que el sistema ortogràfic que, bàsicament, es va fixar ara fa cent anys, havia tingut molt en compte tots els territoris de llengua catalana.

A continuació, Josep Massot i Muntaner, membre de la Secció Històrico-Arqueològica, va parlar de l'oposició que van originar les Normes ortogràfiques aprovades l'any 1913. Oposició declarada en alguns casos i reticències més o menys velades o no clarament manifestades en d'altres, fins i tot dins de l'Institut.

Així, el mateix Antoni M. Alcover, no es va decidir a acceptar aquelles normes en la fixació de

les quals poc o molt havia participat sinó induït pel president Prat de la Riba, pel qual el canonge mallorquí sentia un gran respecte. I el famós escriptor Àngel Guimerà, que des de la seva fundació era membre de la Secció Filològica, encara que sembla que no va assistir mai a cap sessió, no apareix entre els signants de les Normes. Josep Massot es va referir també a l'historiador Joaquim Miret i Sans, un dels membres fundadors de l'Institut, adscrit a la Secció Histórico-Arqueològica, que, en privat, no s'estava de predir el fracàs d'aquelles normes noves de trinca. Aquestes actituds contràries, però, no van impedir el triomf indiscutible del nou sistema ortogràfic.

La publicació, el 1917, del *Diccionari ortogràfic*, que veia la llum com una obra de l'Institut però que era clarament de Fabra, el qual ja apareixia, definitivament, com una figura hegemònica reconeguda per tothom en el camp de la fixació gramatical del català, va provocar, segons Josep Massot, una tempesta més violenta que la que va tenir lloc el 1913. Mentre des de l'Institut Fabra demanava que aquelles normes fossin adoptades per tothom, mossèn Antoni M. Alcover, que havia advocat perquè no fossin obligatòries, adoptava una posició declaradament antinormista i amb la vehemència pròpia del seu temperament es dedicava a combatre aferrissadament Fabra i els altres "instituters". Antinormistes distingits foren també el poeta i editor Francesc Matheu, l'historiador Francesc Carreras Candi i l'erudit i bibliòfil Ramon Miquel i Planas i, més endavant, el filòleg Alfons Par, que van poder disposar, per a les seves campanyes, de plataformes institucionals com l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, els Jocs Florals de la Llengua Catalana, que funcionaven sota el control de Francesc Matheu, i l'Acadèmia de la Llengua Catalana, creada amb el propòsit específic de combatre les normes de l'Institut, i que va tenir una existència efímera. Però amb l'adveniment de la Segona República i la proclamació de la Generalitat, l'Acadèmia de Bones Lletres va acceptar la normativa fabriana i l'any 1934 es va produir un fet que va significar, en gran manera, la fi d'aquella actitud belligerant. Francesc Matheu va oferir la presidència del Consistori dels Jocs Florals a Pompeu Fabra i va accedir que a partir d'aquell moment subjectessin totes les seves publicacions a les normes establertes per l'Institut d'Estudis Catalans.

Seguidament va tenir lloc la intervenció de Joan-Francesc Mira, adscrit a la Secció de Filosofia i Ciències Socials, i profund coneixedor de la realitat cultural i lingüística de tot el territori europeu. En el seu parlament, el professor Mira va parlar de la relació existent entre una llengua determinada, el territori on resideix la comunitat que la parla i la cultura de què aquesta comunitat forma part. Va exposar com els grans estats europeus han fet sempre de la llengua el seu signe d'identitat més característic, i que la llengua pròpia o nacional ha estat sempre un element de primera importància en la constitució de nous espais polítics al llarg de la història.

Mira va posar en relleu que una llengua és alguna cosa més que un mitjà de comunicació, i que els qui s'esmercen a proclamar aquest valor reduït de les llengües obeeixen sempre al propòsit no declarat però evident d'imposar la seva. Es va referir també a la importància que per a la vida d'una llengua té la literatura que ha produït, producció que exigeix l'existència d'unes normes ortogràfiques i gramaticals acceptades i assumides per tota la comunitat lingüística. Va assenyalar que el poeta Joaquim Rubió i Ors, un dels iniciadors del moviment de la Renaixença, ja parlava d'independència, no d'independència política, òbviament, sinó literària, precedent indispensable, però, de la independència política. I va destacar la importància de la producció literària, la qual té com a vehicle les diverses varietats territorials de la llengua comuna, cosa que no ha de fer perdre el lector la percepció que es tracta en tots els casos d'una mateixa llengua. I va acabar assenyaland que aquestes diferències no són pas, ni de bon tros, cap exclusiva de la nostra llengua.

Finalment va fer ús de la paraula Isidor Marí, president de la Secció Filològica. Isidor Marí va iniciar el seu parlament dient que la lingüística moderna ens ensenya que les llengües modernes existeixen encara que no disposin de representació escrita. Però les llengües no són únicament objectes d'anàlisi, de descripció o de codificació per als lingüistes, sinó que per damunt de tot són l'instrument més poderós que tenen les societats humanes per a ordenar la realitat. Hi ha llengua

sense necessitat d'escriptura, va reblar el president Marí, però sense la plenitud de l'escriptura no hi pot haver plenitud col·lectiva, nacional. D'aquí la importància de l'acord ortogràfic que Fabra i l'Institut van propiciar fa cent anys i que ara commemorem.

Tot seguit va inserir en la seva intervenció diverses citacions d'Enric Prat de la Riba, un dels polítics més lúcids i eficients de la història del nostre país, extretes del seu article *Per la llengua catalana*, en què afirmava la necessitat d'un model de llengua literària per a arribar a la plenitud nacional. I també la necessitat que tenia la nostra llengua de recórrer en el temps més breu possible el camí que altres llengües havien pogut fer en condicions normals. No ens va ser gens fàcil de recórrer aquest camí, però no solament les normes ortogràfiques sinó el conjunt de la normativa que Fabra i l'Institut van promulgar entre 1913 i 1932, van ser generalment assumides en els anys trenta del segle passat. I és amb raó que podem afirmar, com deia Carles Riba, que la nostra llengua és indefinidament apta per a qualsevol funció comunicativa pròpia de les societats més avançades.

Isidor Marí va recordar que ja fa un segle Prat de la Riba parlava d'Estat i de plebiscit, expressions que ja no són conceptuals o metafísiques sinó que han esdevingut la condició indispensable per a aconseguir la igualtat i la plenitud de la llengua i la cultura catalanes. Ara ja és urgent que hi hagi un Estat que assumeixi d'una manera inequívoca la consecució d'aquesta igualtat i aquesta plenitud. L'Estat espanyol ha demostrat clarament que no vol ser aquest Estat. És ell mateix, doncs, qui ens indica que no tenim cap altre camí que la construcció d'un Estat propi. És ben possible, va concloure el president Marí, que la formació d'un consens social generalitzat sigui tan difícil, o més, com ho va ser el consens entorn de les normes, però ningú no pot pretendre que renunciem a la igualtat, perquè hi tenim dret, perquè sabem que la podem aconseguir, i perquè mes tard o més d'hora l'aconseguirem.

Albert JANÉ
Institut d'Estudis Catalans

Homenatge al professor Josep Moran (21 de febrer del 2013). — El dijous 21 de febrer del 2013, a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans, es va fer un acte d'homenatge sorpresa al doctor en filologia catalana Josep Moran i Ocerinjauregui, professor del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona, des del 1983 fins a la seva jubilació docent. El professor Moran és membre numerari de l'IEC des del 22 de maig del 1995, i des del 1996 hi dirigeix l'Oficina d'Onomàstica de la Secció Filològica; alhora és codirector de la revista *Llengua & Literatura*, publicació en relació amb la filial Societat Catalana de Llengua i Literatura, amb la junta de la qual constantment es coordina, com a delegat de l'IEC, per a posar-hi en marxa diverses activitats. El primer tast de la seva extensa trajectòria científica, investigadora i divulgadora —puix que els seus escrits publicats són ça i lla, en publicacions ben locals i en d'altres acadèmiques i institucionals de major difusió— va ser presentat a l'acte en forma de llibre, a cura d'Àngels Massip i Joan Anton Rabella: *Josep Moran: de la història de la llengua a l'onomàstica*, PAM amb la col·laboració de la SCLL (Biblioteca Serra d'Or 458, Lingüística). Al llarg de les 89 pàgines d'aquest dens llibre, encapçalat per la «Presentació» dels curadors, s'hi troba una visió docent i humana a «En Moran» d'August Bover i Font; la visió global i els profunds coneixements de la història de la llengua catalana i la gramàtica històrica a «Josep Moran i la gramàtica històrica de Joan Martí i Castell»; en el mateix àmbit i amb la referència dels seus estudis sobretot del substrat lingüístic del català, amb el suport dels àmbits històric i arqueològic —no s'ha d'oblidar que l'homenatjat, a més de filòleg, és graduat en arqueologia hispànica—, des d'aspectes ben concrets i minuciosos, amb una visió humanista, per a resoldre qüestions lingüístiques, «Josep Moran, historiador de la llengua», d'Emili Casanova, qui també recull aspectes dels estudis de l'homenatjat sobre el superstrat, els seus resums de noves pu-